

LAAT ZOVEEL MOGELIJK BLOEMEN BLOEIEN

Impressie van het Kenniscafé Meergeneratiewonen

Utrecht, maart 2008

Aedes-Actiz Kenniscentrum Wonen-Zorg

Mirjam Scholten, in opdracht van het Aedes-Actiz Kenniscentrum Wonen-Zorg

Wonen voor alle leeftijden staat in de belangstelling. Dit bleek ook tijdens het kenniscafé over meergeneratiewonen van het Aedes-Actiz Kenniscentrum Wonen-Zorg op 18 maart. Het is een pril idee dat voet aan de grond krijgt in Nederland. Steeds meer mensen voelen zich aangesproken door de gedachte meer betrokken te zijn bij hun directe omgeving en hun sociale netwerk in eigen buurt te ontwikkelen. In Duitsland wordt bovendien al enige tijd de urgentie gevoeld om dergelijke woonprojecten te realiseren. De vergrijzing zet daar flink door. Er zijn nu zo'n honderd projecten gerealiseerd, en met succes.

In Nederland zijn al 80 Centraal Woonprojecten waarin meer generaties in de leeftijd van 0 tot 100 in één project samen wonen. Nu lijkt er ruimte te ontstaan voor verschillende woonvormen waarin jong en oud samen wonen. Het begrip civil society krijgt een nieuwe impuls met de invoering van de Wmo, de Wet maatschappelijke ondersteuning. Deze wet stuurt aan op actieve deelname van alle bevolkingsgroepen aan de samenleving. Die deelname zal verschillende gedaanten hebben, omdat mensen niet allemaal hetzelfde denken en willen. Hetzelfde geldt voor de manier waarop zij willen wonen en leven. Op eigen bodem functioneren al jaren enkele woongemeenschappen waar lering uit getrokken kan worden.

Gasterij de Buurvrouw

Het Aedes-Actiz Kenniscentrum Wonen-Zorg en het Nederlands Platform Ouderen en Europa hebben een quick-scan uitgevoerd in binnen- en buitenland om een overzicht te geven van de stand van zaken van woonprojecten voor meer generaties. Bovendien was het doel de succes- én faalfactoren boven water te krijgen. Ter gelegenheid van de presentatie van dit onderzoek organiseerde het Kenniscentrum op 18 maart 2008 in Gasterij De Buurvrouw in Utrecht-Leidsche Rijn een kenniscafé voor een mix van initiatiefnemers, bewoners van woonprojecten en professionals die zich met wonen en zorg bezighouden. De locatie was niet toevallig gekozen. De gasterij was een van de tien genomineerden voor

de verkiezing van het meest vernieuwende woonzorgproject, ter gelegenheid van het vijfjarig bestaan van het kenniscentrum vorig jaar. Gasterij De Buurvrouw is een restaurant en fungeert als ontmoetingsplek voor bewoners van de wijk. Het is bovendien een plek waar mensen met een verstandelijke of lichamelijke beperking met plezier werken in de bediening of de keuken. Het kenniscafé over meergeneratiewonen is het eerste in een reeks van zulke bijeenkomsten die het Kenniscentrum organiseert, met als doel: het bijeenbrengen van deskundigen rondom een actueel thema om uitwisseling van kennis en nieuwe ideeën te stimuleren.

Op 18 maart werkte de formule. Zo'n dertig gasten gingen in op de uitnodiging om kennis uit te wisselen en op die manier wellicht verder te komen met het uitwerken van het thema van deze middag: wonen voor alle leeftijden. (foto 006)

Meergranenbrood

In de quick-scan is een inventarisatie gemaakt van 'woonprojecten voor meer generaties waar onderlinge dienstverlening' plaatsvindt. Een goede naam voor dergelijke projecten is lastig te vinden. Habion-directeur John Vrije: 'Er is geen alternatief nodig voor de term meergeneratiewonen. Als ik een meergranenbrood koop, weet ik dat die granen er echt in zitten. Dat gaat ook op voor meergeneratiewonen: de generaties wonen er echt.

'Aan de wand van het 'café' hangen foto's van de projecten Centraal Wonen Mozaïek in Nijmegen (hier vertegenwoordigd door Wim Hamersma) en 't Groene Sticht in Utrecht (coördinator Nico Ooms).

Rosemary Samadhan van RS Woonconsultancy presenteert het toekomstige project voor Hindoestanen in Den Haag. De drie projecten komen aan de orde in het onderzoeksrapport.

Meerwaarde

Tijdens het voorstelrondje kondigt consultant woonconcepten Wim Bakker van Woonzorg Nederland aan dat wordt gewerkt aan fusie met gehandicaptenorganisatie Philadelphia en zorgorganisatie Eveen. 'Op basis daarvan verwacht ik in de toekomst meer projecten waar oud en jong geïntegreerd samenleven.' Tineke van den Klinkenberg, bestuurslid van Zorg voor Later, een stichting die de babyboomgeneratie wil laten anticiperen op haar toekomst: 'Het Vierwindenhuis in Amsterdam, waar ik woon, is een goed voorbeeld van hoe dat toekomstige wonen kan worden ingevuld. Het bestaat uit 90 koopappartementen en vier gemeenschappelijke ruimten, waar bewoners gezamenlijk activiteiten ondernemen. Alles kan en niets hoeft. Ondertussen gebeurt er heel veel en kunnen bewoners op elkaar rekenen.' John Vrije vertelt over een recent initiatief van woningcorporatie Habion op een voormalig veilingterrein in Kesteren. Hier komt een woonproject met onderlinge dienstverlening. 'Hopelijk wordt daardoor de betaalde-zorgvraag uitgesteld.' Ook aanwezig is Jeroen Singelenberg, programmaregisseur van de SEV. De SEV ondersteunt een project in spe in Krimpen aan den IJssel (zie de quick-scan) en gaat graag kijken bij de Liebenau Stiftung in Duitsland, een succesrijk initiatief in Duitsland (eveneens in het rapport opgenomen). 'Ik wil onderzoeken wat nu precies de succes- en faalfactoren zijn van wonen met meer generaties - al dan niet familie - en onderlinge dienstverlening.' De directeur van MEE Noordwest Holland, Cees Huisman, is al overtuigd van de meerwaarde. Hij meent wel dat in de projecten geen onderscheid moet worden gemaakt tussen mensen met en zonder beperkingen. 'Ik vraag me af welke coalities nodig zijn voor snel en concreet resultaat.' Kees Penninx, projectleider van Zilveren kracht van adviesbureau Movisie, noemt als speerpunt het wonen in een buurt, waar alle leeftijden vertegenwoordigd zijn en meedoen aan de samenleving. Wim Kromwijk, projectleider van de Federatie Gemeenschappelijk wonen is samen met het Verwey-Jonker Instituut bezig met een groot onderzoek naar de verschillen in welzijns- en zorgposities van senioren die wonen in een monogeneratie project een multigeneratie project Gemeenschappelijk Wonen.

Homeshare

Kenniscentrummedewerker Yvonne Witter vertelt over de quick-scan die vanmiddag centraal staat. Een element daaruit: in het buitenland is homeshare een tamelijk veel voorkomende vorm van wonen met dienstverlening. Daarbij wonen jongeren – vaak studenten - bij een oudere in huis en verlenen in ruil daarvoor zorgdiensten. Terwijl wij het in Nederland vooral hebben over gemixt wonen van jong en oud, wijst Witter op nog meer mogelijkheden, zoals wat in een project in Oostenrijk gebeurt: hier wordt tijdelijke huisvesting geboden aan alleenstaande moeders met jonge kinderen, als springplank naar zelfstandig wonen.

Uit de onderzoeksbevindingen komt ook naar voren dat het toetsen van de houding van de toekomstige bewoner zeer belangrijk is. Die moet de oprechte intentie hebben zijn bijdrage aan de gemeenschap te leveren. Een andere bevinding is dat soms weerstand moet worden overwonnen, bijvoorbeeld omdat men moet wennen aan het idee van onbetaalde zorg.

De intentie om elkaar te helpen is niet makkelijk vast te leggen, is nog een constatering.

Een opvallende uitkomst van de quick-scan is de belangrijke rol van de moderator, een coördinator. Wim Hamersma vertelt dat Mozaiek niet zo'n moderator of coördinator heeft aangesteld. Hij denkt dat het bestuur en individuele leden aspecten van een dergelijke rol vervullen. Hij voelt zich uitgedaagd om te bezien, hoe de aanbeveling om een moderator aan te stellen in Mozaiek, kan worden vormgegeven. Nico Ooms, coördinator van 't Groene Sticht, verklaart dat zijn functie met name het stimuleren van de wederkerigheid inhoudt. 'Want alleen bij de gratie daarvan is het geheel meer dan de som der delen!'

Witter geeft aan dat er in Nederland enkele initiatieven zijn voor nieuwe woonprojecten voor meergeneraties, zoals Samen Wonen Jong en Oud in Krimpen aan den IJssel. Johan van den Oord, Stichting Meer, wil het concept Choose2live voor nieuwe woon- en leefstijlen een impuls geven. Het gedachtegoed van Choose2live gaat uit van een 'eigen keus'; het ontwikkelen van nieuwe woon- en leefstijlen waar burgers met en zonder beperking, oud en jong, samen leven én wonen in een wijk waar sprake is van leefbaarheid, veiligheid en sociale cohesie. Tamar Steenbergen van Delta Forte richt zich op een aanverwant onderwerp: het ontwikkelen van meer kangoeroewoningen in Amsterdam en Almere.

Benauwend klimaat

Ben Slijkhuis van het Nederlands Platform Ouderen en Europa stelt vast dat Nederland kan leren van elders opgedane kennis. Dat in Duitsland veel meergeneratieprojecten zijn gerealiseerd, komt doordat dit land, zeker na de hereniging, de urgentie voelde: we kunnen met de vergrijzing de zorg niet meer betalen. 'Dan zie je dat mensen vanzelf wel op zoek gaan naar duurzame oplossingen.' Een andere stimulans is dat de afstanden groot zijn en familielieden dikwijls ver weg wonen. 'Dan is hopen op mantelzorg van familie niet reëel.' Het project Liebenau bestaat al twintig jaar en is nu door de regering omarmd als zeer veelbelovende innovatie op dit terrein. De moderator waakt nadrukkelijk voor al te sterke sociale controle, die een benauwend klimaat zou opleveren.

Tomtom

Hetti Willemse, net als velen in het café babyboomer, gaat als gastspreker in op wat zij tot nu toe heeft gehoord en op de quick-scan. Willemse is directeur van Publicarea, bestuurslid van Zorg voor Later en gemeenteraadslid in Amsterdam. Zo midden in de Boekenweek haakt ze aan op het thema daarvan: de ouderdom. Die is vandaag de dag heel anders dan in de tijd van haar ouders. 'Wij hebben nog heel veel spirit!' Dus waarom, vraagt ze zich af, zijn we dan zo heel erg somber over onze toekomst? En ze haalt professor Rudi Westendorp aan die zegt dat somberte daadwerkelijk invloed heeft op de levensverwachting.'

Ik bekijk als gemeenteraadslid wonen en wijkaanpak de zaken vanuit mijn expertise als sociaal-geograaf en planoloog', vervolgt Willemse. 'We kunnen met de fysieke pijler preventief sturen op zorg en welzijn. Maar dat moet snel, want we hebben haast. Stenen stapelen kost tijd. De flower power generatie is binnenkort 75 jaar en weet hoe ze door het leven wil gaan: gepimpt en met een tomtomgestuurde rollator.' Omdat niet iedereen hetzelfde wil, is variëteit nodig, beklemtoont ze. 'Ouderen willen niet kunnen kiezen tussen chrysanten en chrysanten, maar uit een volle, gevarieerde bloemenstal.' Invlechting in de buurt is belangrijk. 'Ontwerp een buurt zo dat meergeneratiebuurten ontstaan. In het algemeen is het beter om het positieve, 'het leven', als uitgangspunt te nemen dan de zorg. Zorg is een noodzakelijk kwaad. Dat wil je niet, maar je hebt het wel nodig en het moet er zijn. Wat je wilt is kunnen blijven meedoen. Combineer daarom functies, zoek elkaar in belangen op.' Omdat iedereen boodschappen doet en nodig heeft, adviseert Willemse een buurtsupermarktje in een complex waar veel ouderen wonen te situeren. Zo heeft een buurtsupermarktje direct ook een belangrijke ontmoetingsfunctie. 'Denk ook eens aan de aanleg van een zwembadje. Dat is heilzaam en bovendien een trekpleister voor de kleinkinderen. Dan blijven ze wat langer. Het scheelt aandacht van het personeel. Zoek liaisons met hobbyisten. Stel bijvoorbeeld de gemeenschappelijke ruimte beschikbaar voor het draaien van films. Je geeft meer af- en verleiding aan bezoek om te komen en vader of moeder mee te nemen. Twee vliegen in één klap!'

Verjaarskaarten

Ed Nolte van het Kenniscentrum maakt vervolgens het thema persoonlijk door de café-gasten te vragen naar hun eigen toekomstwensen als oudere.

Rosemary Samadhan kan kort zijn: 'Ik nodig familie en vrienden uit om in mijn project te komen wonen.' Erik Boele van vrijwilligerscentrale Cardanus in Amstelveen ziet verschillende mogelijkheden om aan zorg te komen: 'Ik zie veel in zorgruilsystemen. In andere landen, zoals Japan, waar de urgentie wordt gevoeld omdat de zorg onbetaalbaar wordt, bestaan ze al: je verleent in je eigen omgeving zorg en koopt daarmee zorgverlening in voor je ouders die ver weg wonen.' Hamersma van Mozaiek

benadrukt dat bij het denken over de toekomst de aandacht al gauw uitgaat naar lichamelijke zorg, maar dat psychische zorg evenzeer belangrijk is. Ooms vult aan: 'Aandacht is een redelijk goede vervanger van zorg.' 't Groene Sticht heeft een werkgroep die zorgt voor attenties en verjaarskaarten,

dat soort dingen. Het lijkt flauw om zoiets te organiseren, maar blijkbaar moet het zo en het werkt. Bovendien heeft het een voorbeeldfunctie, want bewoners worden onderling attenter.'

Zorgverplichting

Een apart hoofdstuk is de relatie betaalde zorg en die van vrijwilligers. Een voordeel van vrijwilligerszorg is dat de betaalde-zorgverlening in omvang afneemt. Slijkhuis: 'Bewoners die vanuit de meergeneratiewoonprojecten van Liebenau in een verpleeghuis komen, verblijven daar beduidend korter dan anderen.' Natuurlijk komt de Wmo ter sprake. 'Hoe verhoudt die zich tot de zorg in woongroepen voor ouderen? Moeten we bang zijn om mantelzorgplicht opgelegd te krijgen?' Er klinken tegengeluiden. Wim Bakker van Woonzorg meent dat dit geen probleem kan zijn omdat mensen die een binding met elkaar hebben, vanzelf diensten en zorg verlenen. 'Die binding kun je organiseren.' Hij kent een ecowijk in Almere, waar mensen een gemeenschap vormen. Piet Driest van Vilans: 'Alsof nú niets wordt gevraagd. Als je je moeder naar een opvang voor dementerenden brengt, wordt van jou als kind echt wel verwacht dat je bijspringt.'

In de rij

Ook Slijkhuis vindt dat onderlinge steun niet uitsluitend als loden last moet worden gepositioneerd. 'Alleen maar denken in termen van verplichting, geld en indicatiestelling remt de creativiteit. In de praktijk die we in Duitsland hebben gezien zijn deze vragen op die manier niet aan de orde. Men gaat een overeenkomst aan met elkaar, want je komt uit het dorp en dit is de manier om er te blijven wonen.'

Boele is benieuwd of de roep om de civil society werkelijk inhoud krijgt bij bijvoorbeeld gemeenten en woningcorporaties. 'Die vinden meergeneratiewonen een aardig concept, maar blijft het daarbij?' Wim Kromwijk, projectleider Federatie Gemeenschappelijk Wonen valt hem bij: 'Ik vind überhaupt corporaties traag reageren, zó traag soms dat initiatiefnemers al niet meer leven als een project klaar is.'

Directeur Zorg Kees de Jong van Philadelphia draait het om. 'Juist wij organisaties die landelijk werken, moeten de corporaties zien te binden. Voor ons is het dagelijks werk, voor corporaties niet.' Samadhan heeft daarentegen heel positieve eraringen. 'Wij als initiatiefnemers hadden een geweldige drive en ons project is innovatief. Ze stonden ervoor in de rij!'

Wordt er naar corporaties en gemeenten gekeken, volgens VROM-beleidsmedewerker Diederik Jansen wil de landelijke overheid niet meer sturen. De initiatieven zullen lokaal van de grond moeten worden getild. Daar is men immers op de hoogte van de behoefte van mensen, op lokaal niveau zit de kracht, aldus Jansen.

Niet dichtregelen

Singelenberg van de SEV resumeert tot slot. 'Dé babyboomer bestaat niet, dus is het zoeken naar de magic mix. Hoe dan ook: we moeten alleen de basisvoorwaarden creëren en niet alles dichtregelen. Een groeimodel moet uitgangspunt zijn. Om bij de beeldspraak van de bloemen te blijven: we moeten de kiemen leggen en die zo besproeien dat ze gaan groeien.'

Daar sluit de eindconclusie op aan van manager van het Kenniscentrum Daniëlle Harkes, na afloop van enkele levendige uurtjes in dit café: 'Veel mensen van deze generatie willen het heft in eigen hand nemen. Dat wil niet zeggen dat ze allemaal hetzelfde willen. Verschillen moeten de ruimte krijgen. Zorg ervoor dat veel verschillende bloemen kunnen bloeien, dat is de boodschap.'

Getuige de vele uitwisselingen tussen de bezoekers en het druk heen en weer gaan van visitekaartjes, is voldaan aan het doel: deskundigen bij elkaar brengen en zo de kennis over het thema naar een hoger plan voeren. En het net wordt nog verder uitgegoid. Menigeen neemt enkele van de aanwezige freecards mee over meergeneratiewonen. Er staat een uitnodiging op om mee te denken en ze kunnen dus worden verstuurd naar personen in het netwerk van de betrokkene.